

УДК 159.9

Коваленко А. Б.,

завідувач кафедри соціальної психології,
доктор психологічних наук, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: abk2015@ukr.net

Безверха К. С.,

аспірант кафедри соціальної психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: kate.bezverkha@gmail.com

СОЦІАЛЬНА ТА ЕТНІЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ІМІГРАНТІВ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УКРАЇНУ З КРАЇН СЕРЕДНЬОГО СХОДУ

У статті представлено дослідження соціальної та етнічної ідентичностей підлітків та юнаків, що іммігрували з різних причин до України із країн Середнього Сходу. Описано рівні соціальної та етнічної ідентичності, їх взаємодію та взаємозв'язки. Результати дослідження показали, що соціальна ідентичність має середній рівень прояву, позитивну оцінку етнічної ідентичності, хоча у значній кількості досліджуваних етнічна ідентичність невизначена. За типом етнічної ідентичності переважають етнічна індіферентність та нормальна етнічна ідентичність.

Дослідження підтвердило, що сім'я відіграє важливу роль в підтримці соціальної та етнічної ідентичності на нормальних рівнях, також підтримуючи стосунки як з представниками власного етносу, так і з корінним населенням.

Спираючись на сімейні цінності, підтримку сім'ї, людина здатна бути відкритою новому досвіду в іншому соціумі; з віком зростає відкритість до нових культурних цінностей, звичаїв, а також ставлення до своєї культури, і до інших; тривалість знаходження у новому середовищі сприяє адаптації шляхом нових знайомств, участі в різних заходах. У випадку високої комунікабельності та соціальної активності людини, наявності високого рівня соціальної ідентичності можливі прояви етнічної індіферентності або етнофанатизму, що свідчить про появу негативного ставлення, спричиненого спілкуванням з корінним населенням.

Тісні та близькі стосунки допомагають людині підтримувати неактуальність етнічності, невизначеність етнічної ідентичності і високий рівень соціальної ідентичності, зберігаючи свої традиції, звичаї та спілкуючись із представниками свого етносу, вона намагається асимілюватися у нове суспільство, створюючи нові комунікативні зв'язки та вивчаючи мову.

Тривалість перебування в умовах іншого культурного середовища негативно пов'язана з бажанням дотримуватися власних культурних цінностей та традицій. При аналізі результатів слід також враховувати вік досліджуваних, які часто виявляють негативізм та категоричність у ставленнях.

Ключові слова: соціальна ідентичність, етнічна ідентичність, іммігрант, міграція, міграційні процеси.

Постановка проблеми. Нині в Україні щорічно відмічають все вищі і вищі показники трудової міграції [7], але разом з тим імміграційні процеси також не зменшують своїх показників. Відмічається, що щороку [9] все більше і більше іммігрантів з'являється в Україні, які мають ті самі цілі прибуття, що й емігранти для від'їзду: навчання або робота. При цьому закономірно постає питання: як міграційні процеси вплинуть на співіснування в українському суспільстві представників різних етносів, які є носіями різних культур? Чи прийме українське суспільство людей, які мають інші цінності, релігію, традиції та особистісні риси?

Кожна група членства (кожен соціум) має свої критерії, межі входження та існування окремого індивіда в ній. Але далеко не завжди ці межі створюють напруженість у стосунках. Поява усвідомлення свого членства в соціальній групі (чи групах, суспільстві), включаючи ціннісний і емоційний контексти, створений цим членством, свідчить про виникнення в іммігранта соціальної та етнічної ідентичності.

Вивчення цієї проблеми є надзвичайно важливим кроком до створення гармонійних та ефективних взаємовідносин між приймаючою країною та кожною окремою людиною, яка іммігрувала до України та бажає жити в ній. Оскільки соціальна та етнічна ідентичності формується переважно в підлітковому та юнацькому віці [5, 8], то особливий інтерес складають саме підлітки. Вибір регіонів еміграції зумовлений тим, що велика кількість країн Середнього Сходу знаходиться нині у військовому або передвійськовому стані, а також мають низький рівень життя, що змушує людей ставати емігрантами. Європа переповнена мігрантами із зон військових дій, а також із пострадянського простору, тому при ухваленні рішення про країну імміграції часто обирається Україна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ідентичності досить широко досліджувалася як у зарубіжних, так і вітчизняних дослідженнях. В більшості західних досліджень при вивченні ідентичності зосереджувалися на особистісній мотивації (Е. Еріксон, Дж. Марсія, З. Фрейд, К. Юнг та ін.), стосунках між людьми у малих групах (Дж. Мід, Г. Теджфел, Дж. Тернер та інші) або ж ці підходи поєднувалися (М. Брюер, Т. Тайлер). Численні дослідження спрямовувалися на виявлення структури соціальної ідентичності (О. П. Белицька, У. Дойз, Ю. Я. Кисельов, Т. Г. Стефаненко, О. О. Тимомандрицька, Л. Чанте, В. О. Ядов).

Дослідження соціальної ідентичності вітчизняних психологів відображено в працях І. О. Бондаревської, П. І. Гнатенка та В. М. Павленко, І. Г. Губеладзе, С. А. Макеева, Н. І. Череповської, М. В. Шульги, а також Н. В. Антонової, Є. І. Головахи, О. Г. Злобіної, Н. В. Костенко, В. С. Малахова, В. Н. Павленка, Л. Г. Чорної та ін.

Етнічна ідентичність вивчається багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками, зокрема, Н. Л. Баліч, М. М. Губогло, І. В. Данилюком, Л. М. Дробижевою, Д. де Ворс, В. М. Мухую, О. Ю. Павловою, Ж. Піаже, С. В. Риждовою, Г. У. Солдатовою, Т. Г. Стефаненко, Дж. С. Фінні. Вона винаймається переважно як «усвідомлення приналежності до певної етнічної спільноти, ідентифікації з іншими членами етносу внаслідок спільності історичної пам'яті, спільності культурних архетипів тощо» [3, с. 274].

Також можна зазначити такі важливі дослідження, які були спрямовані на міжетнічні відносини (Б. Андерсон, Ф. Барт, У. Бек, Ж. Девере, Г. Лебон, С. Леві, М. Олсон, А. Сміт та ін.). Проблеми етнічної ідентичності, а саме взаємозв'язку етнічності та нації, розглянуто у працях М. Бенкса, М. Бентона, Дж. Баумана, Е. Кауфмана, А. Сміта, П. Спенсера, А. Томпсона та ін.

На сучасному етапі такі дослідники Л. Д. Гудков, В. І. Ільїн, С. В. Лур'є, Ж. Т. Тощенко та ін. вивчають міжнаціональні відносини.

Із російських учених слід також відзначити М. О. Бердяєва, Н. Я. Данилевського, В. С. Соловйова, П. А. Сорокіна, які вивчали етнічну ідентичність в рамках теорії етносу та нації.

Мета – вивчити соціальну та етнічну ідентичності підлітків, що іммігрували з різних причин до України з країн Середнього Сходу.

Виклад основного матеріалу. При проведенні емпіричного дослідження використовувалися такі методи та методики: авторська анкета, Опитувальник соціальної ідентичності О. В. Васькової (модифікація та адаптація А. Б. Коваленко та К. С. Безверхої), Методика оцінки позитивності і невизначеності етнічної ідентичності (А. Н. Татарко, Н. М. Лебедева), Методика діагностики типу етнічної ідентичності

Г. У. Солдатової та С. В. Рижової; методи математичної статистики: програма SPSS 22.0 – визначення середнього, частотний та кореляційний аналізи.

В дослідженні взяли участь школярі, що навчаються в Міжнародному Арабському культурному центрі в Україні, а також студенти, що спеціалізуються по кафедрі української мови та лінгвістики та підготовчого факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Загальна вибірка склала 36 осіб віком від 13 до 19 років, які іммігрували з країн Середнього Сходу (Іран, Турція, Алжир, Саудівська Аравія, Сирія, Ємен та Палестина). Серед них 25 % вже мають громадянство України, а 33 % не бажають отримувати громадянство, але бажають перебувати на території, а інші 42 % в подальшому планують отримати громадянство. Всі вони перебувають в Україні задля навчання, а також 31 % серед них мають в Україні близьких родичів, або батьків, що іммігрували до України.

Опитування за анкетною показало, що 64 % респондентів перебувають в Україні менше року, 28 % – від 1 до 6 років, 8 % більше 14 років. 42 % перебувають у діаспорі своєї країни, що знаходиться в Україні. При цьому 97 % підтримують контакт із друзями та родичами, що залишилися в рідній країні, але лише 45 % перебувають у близьких стосунках із населенням країни-реципієнта, і 78 % вивчають українську мову (див. рис. 1).

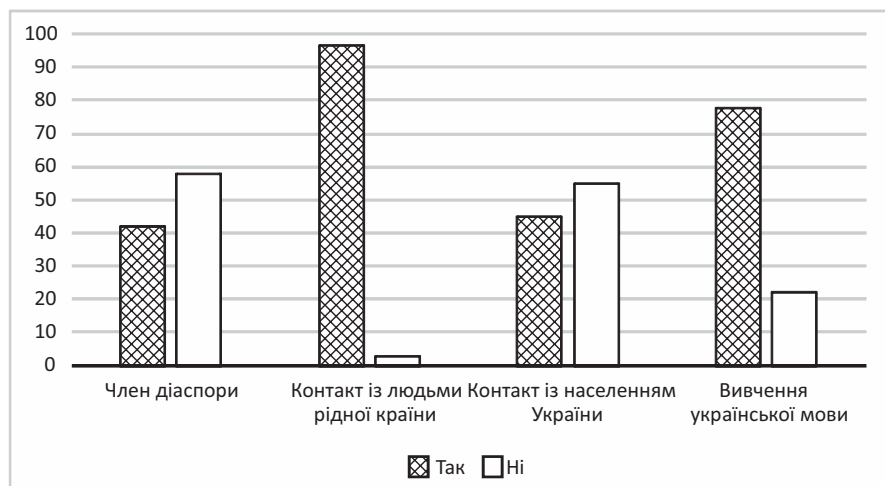

Рис. 1. Членство в діаспорі, контакти із населенням рідної країни та країни, що приймає, вивчення української мови (%)

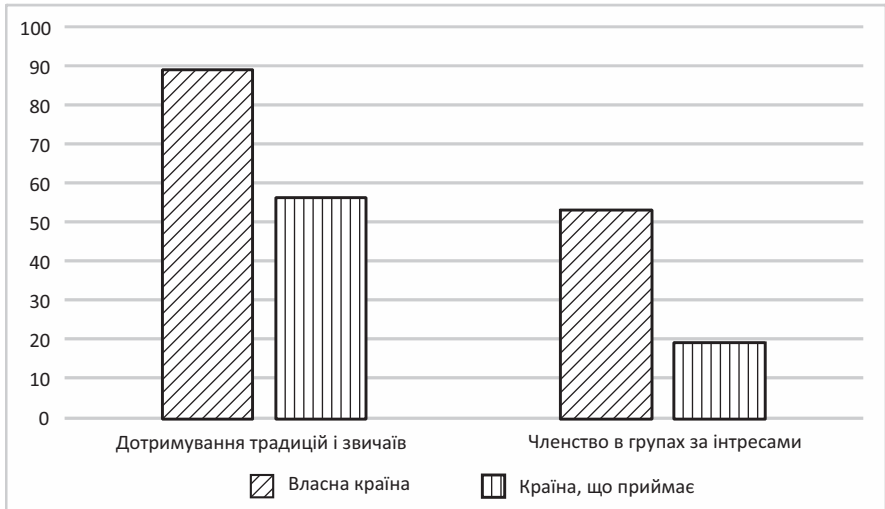

Рис. 2. Співвідношення дотримування традицій та звичаїв, а також членство в групах за інтересами власної країни та країни, що приймає (%)

Такі порівняно низькі показники стосунків із населенням країни-реципієнта пояснюється нетривалим часом перебування в Україні (перебувають менше року), який був недостатнім для повноцінної адаптації.

89 % досліджуваних дотримуються традицій власного народу, але і 56 % намагаються дотримуватись традицій та звичаїв країни-реципієнта (якщо це не суперечить традиціям та звичаям власної країни). 53 % респондентів були учасниками різних груп за інтересами (спорт, хоббі тощо), але тільки 19 % знайшли такі ж самі або схожі групи в новій країні (див. рис. 2).

Підтримання контактів як із близькими людьми із рідної країни, так і встановлення та налагодження контактів із громадянами приймаючої країни, вивчення мови, дотримання звичаїв та традицій своєї країни, а також набуття нових, прагнення до членства у групах за інтересами та у діаспорі – все це є невід’ємною частиною соціальної та етнічної ідентичностей [1].

Тож для виявлення рівня ідентичності ми модифікували Опитувальник соціальної ідентичності О. В. Васькової [2] та застосували його на нашій вибірці.

Опитувальник включає в себе питання: «Яка група для Вас більш значуща?» для виявлення орієнтації на певну групу, де значуща група – «це реальна або умовна соціальна спільнота, з якою індивід

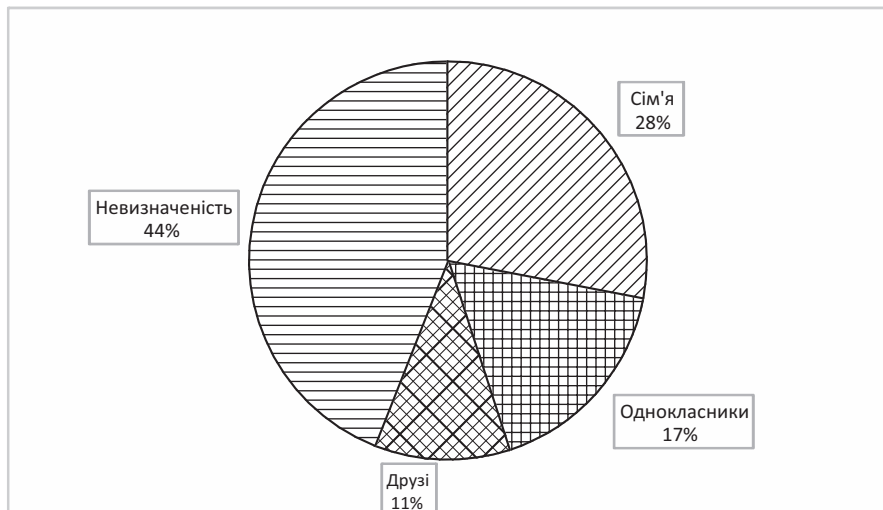

Рис. 3. Значущі групи респондентів

співвідносить себе як з еталоном, і на норми, думки, цінності та оцінки якої орієнтується в своїй поведінці і в самооцінці» [4, с. 1]. Результати відображено на рис. 3.

З діаграми видно, що найбільш значущою групою для респондентів є «сім'я» (28 %). На другому місці перебувають «колеги або одногрупники/однокласники» (17 %), а на третьому місці зазначено «друзів» (11 %). Останні 44 % респондентів не змогли конкретно визначити, до якої саме групи вони належать.

За шкалами методики респонденти набрали таку середню кількість балів (табл. 1):

За даними табл. 1 можна сказати, що всі шкали мають середні оцінки, включно з рівнем соціальної ідентичності. Якщо співвіднести ці дані з результатами анкетування, то можна побачити, що респонденти активно включені як до культури власної країни, так і до країни, в якій вони перебувають, а також до соціального життя обох етносів.

За шкалами методики визначення типу та оцінки етнічної ідентичності досліджувані виявили результати, які відображено в табл. 2.

Оцінка етнічної ідентичності показує, що респонденти мають переважно середній рівень за двома шкалами, але переважає оцінка за першою шкалою, що оцінює емоційний компонент ідентичності, її забарвленість. Це свідчить, що респонденти оцінюють свою етнічну ідентичність позитивно. Але за другою шкалою оцінка достатньо висока, а її значення наближені до першої. Дана шкала «етнічна

Таблиця 1

**Середні значення за шкалами опитувальника
соціальної ідентичності (у балах)**

Задоволеність членством	Інгрупова оцінка	Саморозумін- ня та само- розвиток	Оцінка при- нальності	Згуртованість	Міжгрупова конкуренція	Сприятливість неформаль- них стосунків	Соціальна ідентичність
36	16	31	16	18	14	28	160

індиферентність» показує нам те, наскільки чітко респондент відчуває себе представником власного народу, тож як бачимо, що етнічна ідентичність респондентів розмита, невизначена, або просто неактуальна.

Щодо типу етнічної ідентичності можна сказати, що етнічна індиферентність та нормальна етнічна ідентичність мають трохи вищі бали та перебувають в межах вище середнього значення, усі інші – в межах середнього. За визначенням авторів, етнічна індиферентність – це «розмивання етнічної ідентичності, що виражене в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності» [6, с. 1].

Узагальнюючи вищенаведені результати, можна зробити висновок, що у досліджуваних переважає показник нормальної етнічної ідентичності, але дуже близько присутній показник невизначеності ідентичності. Це можна пояснити, по-перше, невеликою вибіркою, яка достатня для статистичного аналізу, але це може бути властивістю лише даної вибірки; по-друге, в ході ресоціалізації до умов нової країни людина певною мірою змінює своє ставлення до своєї етнічної приналежності, адже набуваються нові цінності, нові традиції, людина стає відкритою

Таблиця 2

**Середні значення за шкалами методики на визначення
типу та оцінки етнічної ідентичності (у балах)**

Позитив- на етнічна ідентичність	Невизна- чна етнічна ідентичність	Етногілізм	Етнічна інди- ферентність	Нормаль- на етнічна ідентичність	Етноєгоїзм	Етноізоля- ціонізм	Етнофанатизм
7	6	9	11	13	10	10	10

для сприймання нового досвіду та по-новому дивиться на оточуюче середовище.

Для детального з'ясування того, як співвідносяться між собою соціальна та етнічна ідентичності і виявити, чи існують зв'язки між ними, використовувався кореляційний аналіз (табл. 3).

За даними табл. 3, соціальна та етнічна ідентичності мають тісні взаємозв'язки. Їхні значення пояснюється, по-перше, вибіркою дослідження, адже дані тенденції стосуються тільки невеликої вибірки;

Таблиця 3

**Значення коефіцієнтів кореляції між показниками
соціальної та етнічної ідентичності**

	Позитивна етнічна ідентичність	Невизначена етнічна ідентичність	Етнопілізм	Етнічна індивідуальність	Нормальна етнічна ідентичність	Етногеїзм	Етноізоляціонізм	Етнофанатизм
Задоволеність членством	,402*	,332*	,441**	,549**	,579**	,495**	,444**	,507**
Інгрупова оцінка	,489**	,461**	,441**	,480**	,478**	,468**	,428**	,470**
Саморозуміння та саморозвиток	,494**		,387*	,593**	,645**	,442**	,443**	,515**
Оцінка приналежності	,499**			,515**	,593**		,372*	
Згуртованість	,504**		,452**	,639**	,697**	,503**	,443**	,539**
Міжгрупова конкуренція		,454**	,421*			,408*	,361*	,347*
Сприятливість неформальних стосунків	,558**		,405*	,612**	,706**	,467**	,431**	,538**
Соціальна ідентичність	,507**	,363*	,451**	,599**	,642**	,500**	,461**	,537**

Рівень значущості $p < 0.01$, де * - слабкий зв'язок, ** - зв'язок середньої сили

а по-друге, через те, що 44 % не змогли визначитись із своєю значущою групою. Але теоретичне дослідження соціальної ідентичності [1] показало, що соціальна ідентичність тісно пов'язана із етнічною, а деякі дослідники вважають, що етнічна ідентичність є частиною соціальної.

Для детального з'ясування взаємозв'язків між досліджуваними показниками кореляційному аналізу підлягали показники, одержані за чотирма методиками (табл. 4).

Одержані результати свідчать про те, що вік має негативні зв'язки із власне соціальною ідентичністю, етнічною індіферентністю, нормальною та позитивною етнічними ідентичностями. Тобто, чим доросліша людина, тим вищі показники за цими шкалами. З віком людини зростає відкритість до нових культурних цінностей, звичаїв, краще та позитивно ставиться як до своєї культури, так і до інших. Але разом з цим, вона має високий рівень соціальної ідентичності, що включає в себе переважно орієнтацію на сім'ю. Це означає, що, спираючись на сімейні цінності, підтримку сім'ї, людина здатна бути відкритою новому досвіду в новому соціумі. При цьому етнічна індіферентність пояснюється тим, що значна частина досліджуваних не змогла визначитись зі значущою групою.

Наступне питання для аналізу: «Як довго Ви проживаєте в Україні?». Питання має слабку позитивну кореляцію із «З якою метою Ви змінили місце проживання?», середню позитивну кореляцію із соціальною та нормальною етнічною ідентичностями, а також слабку та середню негативні кореляції із «Чи належите Ви до діаспори, що представляє Ваш народ в Україні?» та «Чи маєте Ви дружні/романтичні стосунки з представниками корінного населення в Україні?», відповідно.

Результати кореляційного аналізу свідчать про те, що більшість вибірки складають люди, які переїхали до України разом з батьками або в Україні вже довгий час живуть родичі. Чим довше людина проживає в Україні, тим вищий рівень соціальної та нормальної етнічної ідентичності вона має. Це підтверджується також тим, що вони частіше обирали сім'ю як значущу групу та малу соціальну групу із представників власного етносу, а також підтримують стосунки як з людьми, що належать до власного етносу, так і з корінним населенням. Взаємодія людини з діаспорою пов'язана з тим, що вона мала також стосунки з корінним населенням, вивчала українську мову, а також мала високий рівень соціальної ідентичності. Таким чином, можна сказати, що люди, які мають високий рівень соціальної ідентичності зберігають свої традиції, звичаї та спілкуються із представниками свого народу, але також намагаються асимілюватися у новому суспільстві, створюючи нові комунікативні зв'язки та вивчаючи мову країни, в якій перебувають.

Таблиця 4
Значення коефіцієнтів кореляції між досліджуваними показниками та результатами анкетування

	Bik	Як довго Ви проживаєте в Україні?	Чи належите Ви до діаспори, що представляє Ваш народ в Україні?	Чи маєте Ви дружні/романтичні стосунки з корінним населенням в Україні?	Чи дотримуєтесь Ви традицій/звичаїв своєї країни/народу?	Чи були Ви учасником будь-якої групи/групи за інтересами перед тим, як Ви переїхали?	Чи були Ви перед тим, як переїхали?	Значуща група
З якою метою Ви змінили місце проживання?		,449**						
Чи належите Ви до діаспори, що представляє Ваш народ в Україні?		-,373*						
Чи маєте Ви дружні/романтичні стосунки з корінним населенням в Україні?		-,549**	,414*					
Чи вивчаєте/знаєте/плануєте вивчати українську мову?			-,359*					
Чи були Ви учасником будь-якої групи/групи за інтересами перед тим, як Ви переїхали?				,344*				
Чи знайшли Ви таку ж або схожу групу за інтересами в Україні?						-,474**		
Соціальна ідентичність	-,471**	,385*	-,423*	-,389*				
Етніцизм					-,354*			,442**
Етнічна індиферентність	-,441**				-,348*			
Нормальна етнічна ідентичність	-,586**	,407*			-,378*			,398*
Етногеоїзм								,372*
Етноізоляціонізм								,421*
Етнофанатизм								,425**
Позитивна етнічна ідентичність	-,487**							

Рівень значущості $p < 0.01$, де * - слабкий зв'язок, ** - зв'язок середньої сили

Наявність дружніх чи романтичних стосунків пов'язана з участю у групах за інтересами, тобто це свідчить, що людина комунікабельна та соціально активна, має високий рівень соціальної ідентичності, але етнічно індиферентна, або має високий рівень етнофанатизму.

Дотримання звичаїв та традицій свого народу негативно пов'язане з шкалами етніцизму, етнічною індиферентністю та нормальною етнічною ідентичністю. Оскільки досліджувані знаходяться в країні із іншими культурними традиціями та звичаями, можна припустити, що дотримування власних культурних цінностей здається їм не дуже доцільним. Тим паче, що вибірка складається із підлітків та юнаків, які часто категоричні у своїх ставленнях.

Участь у групах за інтересами до переїзду має середній негативний зв'язок з пошуком та знаходженням групи за інтересами в Україні, що може свідчити про нетривалий час перебування в новому соціальному середовищі.

Також слабкі та середні позитивні кореляції виявились між питанням про значущу групу, а також шкалами, такими як: нормальна етнічна ідентичність, етнотероризм, етноізоляціонізм та етніцизм і етнофанатизм. Чим частіше людина обирала сім'ю, друзів, тим нижчі в неї були показники за цими шкалами. Можна зробити висновок, що для даної вибірки тісні та близькі стосунки допомагають людині певною мірою зберігати невизначеність етнічної ідентичності.

Висновки. Дослідження соціальної та етнічної ідентичності підлітків та юнаків, що іммігрували з різних причин до України із країн Середнього Сходу виявило, що соціальна ідентичність має середній рівень прояву, позитивну оцінку етнічної ідентичності, хоча у значної кількості досліджуваних етнічна ідентичність невизначена. За типом етнічної ідентичності переважають етнічна індиферентність та нормальна етнічна ідентичність, тобто етнічна ідентичність респондентів трохи «розмита».

Дослідження підтвердило, що, чим довше людина проживає в іншому культурному середовищі, тим вищий рівень соціальної та нормальної етнічної ідентичності вона має. Сім'я відіграє важливу роль в підтримці соціальної та етнічної ідентичності на нормальних рівнях, також підтримуючи стосунки як з представниками власного етносу (сім'ї та діаспори), так і з корінним населенням.

Спираючись на сімейні цінності, підтримку сім'ї, людина здатна бути відкритою новому досвіду в іншому соціумі; з віком зростає відкритість до нових культурних цінностей, звичаїв, а також ставлення до своєї культури, і до інших; тривалість знаходження у новому середовищі сприяє адаптації шляхом нових знайомств, участі в різних заходах.

У випадку високої комунікабельності та соціальної активності людини, наявності високого рівня соціальної ідентичності можливі прояви етнічної індиферентності або етнофанатизму, що свідчить про появу негативного ставлення, спричиненого спілкуванням з корінним населенням.

Тісні та близькі стосунки допомагають людині підтримувати неактуальність етнічності, невизначеність етнічної ідентичності і високий рівень соціальної ідентичності, зберігаючи свої традиції, звичаї та спілкуючись із представниками свого етносу, вона намагається асимілюватися у нове суспільство, створюючи нові комунікативні зв'язки та вивчаючи мову.

Тривалість перебування в умовах іншого культурного середовища негативно пов'язана з бажанням дотримуватися власних культурних цінностей та традицій. При аналізі результатів слід також враховувати вік досліджуваних, які часто виявляють негативізм та категоричність у ставленнях.

Подальші дослідження пов'язані з розширенням вибірки та тематики. Зокрема, потребують вивчення адаптивні процеси мігрантів та структура соціальної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Коваленко А. Б. Теоретичні засади визначення структури соціальної ідентичності особистості / А. Б. Коваленко, К. С. Безверха // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2017. – Вип. 40 (43). – С. 80–87.
2. Коваленко А. Б. Модифікація опитувальника соціальної ідентичності / А. Б. Коваленко, К. С. Безверха // Український психологічний журнал. – 2017. – № 4 (6). – С. 53–65.
3. Павлова О. Ю. Історія української культури: навч. посіб. / О. Ю. Павлова, Т. Ф. Мельничук, І. В. Грищенко, В. В. Панталієнко, С. А. Сироватський, Т. М. Мисюра; [За ред. О. Ю. Павлової]. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 368 с.
4. Референтна група // Психологіс. Енциклопедія практичної психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psychologis.com.ua/referHYPERLINK>.
5. Савицька О. В. Етнопсихологія / О. В. Савицька, Л. М. Співак. – К.: Каравела, 2011. – 264 с.
6. Солдатова Г. У. Методична розробка «Типи етнічної ідентичності» / Г. У. Солдатова, С. В. Ринова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docplayer.ru/46349140-Tipy-etnicheskoj-identichnosti>.
7. Bezverkha K. Social Identity as the Ukrainian Migrants' Adaptation Factor in Czech Republic / K. Bezverkha // Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспектива дослідження: Матеріали XX Міжнародної конференції молодих науковців / [За ред. І. В. Данилюка, С. Ю. Пашенко]. – К.: Логос, 2018. – С. 26–28.
8. Erikson E. H. Identity: Youth and crisis / E. H. Erikson. – New York: Norton, 1968. – 336 p.

9. Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine. Demographic and Social Statistics // Population and Migration [Electronic resource]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Reference transliterated

1. Kovalenko A. B. Teoretychni zasady vyznachennja struktury social'noi' identychnosti osobystosti / A. B. Kovalenko, K. S. Bezverha // *Naukovi studii' iz social'noi' ta politychnoi' psykhologii'*. – 2017. – Vyp. 40 (43). – S. 80–87.
2. Kovalenko A. B. Modyfikacija opytuval'nyka social'noi' identychnosti / A. B. Kovalenko, K. S. Bezverha // *Ukrai'ns'kyj psykhologichnyj zhurnal*. – 2017. – № 4 (6). – S. 53–65.
3. Pavlova O. Ju. Istorija ukrai'ns'koi' kul'tury: navch. posib. / O. Ju. Pavlova, T. F. Mel'nychuk, I. V. Gryshhenko, V. V. Pantalijenko, S. A. Syrovats'kyj, T. M. Mysjura; [Za red. O. Ju. Pavlovoi']. – K.: Centr uchbovoi' literatury, 2012. – 368 s.
4. Referentna grupa // *Psychologis. Encyklopedija praktychnoi' psykhologii'* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://psychologis.com.ua/refer> HYPERLINK.
5. Savyc'ka O. V. Etnopsykhologija / O. V. Savyc'ka, L. M. Spivak. – K.: Karavela, 2011. – 264 s.
6. Soldatova G. U. Metodychna rozrobka «Typy etnichnoi' identychnosti» / G. U. Soldatova, S. V. Ryzhova // [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://docplayer.ru/46349140-Tipy-etnicheskoy-identichnosti>.
7. Bezverkha K. Social Identity as the Ukrainian Migrants' Adaptation Factor in Czech Republic / K. Bezverkha // *Problemy osobystosti v suchasnij nauci: rezul'taty ta perspektyva doslidzhennja: Materialy HH Mizhnarodnoi' konferencii' molodyh naukvciv* / [Za red. I. V. Danyljuka, S. Ju. Pashhenko]. – K.: Logos, 2018. – S. 26–28.
8. Erikson E. H. Identity: Youth and crisis / E. H. Erikson. – New York: Norton, 1968. – 336 p.
9. Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine. Demographic and Social Statistics // Population and Migration [Electronic resource]. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

A b s t r a c t

Kovalenko A. B.,

Head of Social Psychology Department,
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: abk2015@ukr.net

Bezverkha K. S.,

Post-graduate student,
Social Psychology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: kate.bezverkha@gmail.com

SOCIAL AND ETHNIC IDENTITIES OF ADOLESCENT AND YOUTH AGE IMMIGRANTS FROM COUNTRIES OF THE MIDDLE EAST IN UKRAINE

The article presents the study of social and ethnic identities of adolescents and youth who immigrated to Ukraine from the countries of the Middle East for various reasons. Levels of social and ethnic identity, their interaction and interrelations are described. The results of the study showed that social identity has an average level of manifestation, a positive assessment of ethnic identity, although a large number of ethnic identities studied is uncertain. As for ethnic identities, ethnic indifference and a normal ethnic identity prevail.

The research confirmed that the family plays an important role in maintaining social and ethnic identities at normal levels, while maintaining relations with both representatives of their own ethnic group and the indigenous population.

Based on family values, family support, a person can be open to new experiences in another society; with age, openness to new cultural values, customs increases, as well as attitudes towards their culture, and to others; the duration of being in a new environment contributes to adaptation through new acquaintances, participation in various activities. In case a person has high communicability and social activity, if high level of social identity is present, manifestations of ethnic indifference or ethno fanaticism are possible. This indicates the emergence of negative attitudes caused by communication with native people.

Close relationships help a person to support ethnicity irrelevance, uncertainty of ethnic identity and a high level of social identity, while preserving

their traditions, customs, and communicating with representatives of their ethnic group, they try to assimilate into a new society, creating new communicative connections and learning the language.

The length of staying in a different cultural environment is negatively related to the desire to adhere to their own cultural values and traditions. While analyzing the results, it's also needed to consider the age of the respondents who often show negativism and categorical attitudes.

Key words: *social identity, ethnic identity, immigrant, migration, migrations processes.*

Отримано – 13 червня 2018

Рецензовано – 18 червня 2018

Прийнято – 20 червня 2018

Received – June 13, 2018

Revision – June 18, 2018

Accepted – June 20, 2018